

Историјски архив Јагодине
Корени X

Historical Archives of Jagodina

THE ROOTS X

Review for Historiography and Archives Research

**Editor
Svetlana Misković**

Jagodina, 2016.

Историјски архив Јагодине

КОРЕНИ X

Часопис за историографију и архивистику

**Уредник
Светлана Мишковић**

Јагодина, 2016.

КОРЕНИ
часопис за историографију и архивистику

Издавач
Историјски архив Јагодине

Главни и одговорни уредник
Светлана Мишковић

Уредник
Светлана Мишковић

Редакциони одбор
др Сузана Рајић
др Александар Растовић
проф. Нинослав Станојловић
Милорад Јовановић
Драгослав Дедић
мр Добривоје Јовановић
мр Дејан Танић

Технички уредник
Бобан Поповић

Штампа
„Златна књига“ Јагодина

Тираж
200 примерака

ISSN 1451-3404
Јагодина, 2016.

САДРЖАЈ /CONTENTS/

ИСТОРИОГРАФИЈА /Historiography/

мр Дејан Танић / Dejan Tanić, МА

СРЕДЊЕ ПОМОРАВЉЕ, РЕСАВА И ЛЕВАЧ – ПРОСТОР, ПОЈАМ, ВОЈНО-СТРАТЕШКИ И ОПШТИ СТРАТЕШКИ ЗНАЧАЈ КРОЗ ИСТОРИЈУ	9
MIDDLE POMORAVLJE, RESAVA AND LEVAČ–SPACE, COMPREHENSION, MILITARY-STRATEGIC AND WIDEST STRATEGIC IMPORTANCE THROUGH THE HISTORY (UNTIL THE SECOND WORLD WAR)	16

Владимир Орбовић / Vladimir Orbović МА

СРЕДЊЕ ПОМОРАВЉЕ ОД V ДО XII ВЕКА	17
MIDDLE POMORAVLJE SINCE V UNTIL XII CENTURY	28

Александар П. Ристић / Aleksandar P. Ristić МА

НЕКОЛИКО ЛИЧНОСТИ ИЗ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ЖУПЕ ЛЕВАЧ	29
SEVERAL PEOPLE FROM THE MEDIEVAL ŽUPA LEVAČ	40

Живојин Андрејић / Živojin Andrejić

РАЗМИШЉАЊЕ О „СРПСКОЈ МОРАВИ“, ОД IX ДО XV ВЕКА	41
REFLECTIONS ABOUT "SERBIAN MORAVA" FROM IX TO XV CENTURY	58

Кристина Јоргић / Kristina Jorgić

ЈАГОДИНА У „ТУРСКИМ ПИСМИМА“ АУГЕРИЈА Г. БУЗБЕКА	59
REVIEW OF JAGODINA IN „THE TURKISH LETTERS“ OF AUGERIUS GISLENIUS BUSBEQUIUS	62

Бориша Радовановић / Boriša Radovanović

ПЕТРОВСКА СКУПШТИНА У КРАГУЈЕВЦУ 1835.ГОДИНЕ	63
ASSEMBLEY ON SAINT PETER'S DAY IN KRAGUJEVAC 183	70

Светлана Мишковић / Svetlana Mišković

ВОЈНИЦИ УМРЛИ У БОЛНИЦАМАЈАГОДИНЕ И ПАРАЋИНА У СРПСКО-ТУРСКИМ РАТОВИМА 1876-1878. ГОДИНЕ	71
SOLDIERS DIED IN HOSPITALS OF JAGODINA AND PARAĆIN DURING THE SERBO-TURKISH WARS 1876-1878	92

Мр Добривоје Јовановић / Dobrivoje Jovanović, МА

ОСНИВАЊЕ И РАД НАПРЕДНЕ СТРАНКЕ У ЈАГОДИНСКОМ И ЋУПРИЈСКОМ ОКРУГУ	93
FOUNDATION AND WORK OF PROGRESSIVE PARTY IN DISTRICTS OF JAGODINA AND CUPRIJA.....	106

Љиљана Јовановић / Ljiljana Jovanović

СКУПШТИНСКИ ИЗБОРИ У ЈАГОДИНСКОМ И ЋУПРИЈСКОМ ОКРУГУ 1883. ГОДИНЕ	107
PARLAMENTARY ELECTIONS IN DISTRICTS OF JAGODINA AND ĆUPRIJA 1883.....	113

Јасмина Трајков / Jasmina Trajkov

ЈАГОДИНСКИ ФОТОГРАФ МИХАИЛО ЂОРЂЕВИЋ (1851-1891), ПРИЛОГ БИОГРАФИЈИ	115
МИНАЈЛО ЂОРЂЕВИЋ (1851-1891), PHOTOGRAPHER FROM JAGODINA ADITIONS TO BIOGRAPHY	122

Мирослав Јаћимовић / Miroslav Jaćimović

ЛУЖИЧКИ СРБИН КАО ГЕНЕРАЛ У СРПСКОЈ ВОЈСЦИ	123
SORV AS A GENERAL IN SERBIAN ARMY	127

Вера Величковић / Vera Veličković

ОБНОВА РАДА ГИМНАЗИЈЕ У ЈАГОДИНИ ПОСЛЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА	129
RENEW OF WORK OF GIMNASIUM IN JAGODINA AFTER THE WORLD WAR FIRST	150

Градимиr Обрадовић / Gradimir Obradović

ГОДИНЕ РАЗВОЈА И УСПОНА ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈА И КАДРОВИ ФКС 1961-1965	151
YEARS OF DEVELOPMENT AND RISING	187

ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ / Historical sources

др Милета Марковић / Mileta Marković

ПРЕНУМЕРАНТИ У ЈАГОДИНИ У 1833. ГОДИНИ.....	191
PREPAID CONSUMERS FROM JAGODINA IN 1833	

Мр Добривоје Јовановић / Dobrivoje Jovanović, МА

ПОПИС СТАНОВНИШТВА ОБРЕЖА ИЗ 1844. ГОДИНЕ.....	193
LIST OF POPULATION IN VILLAGE OF OBREZ FOR 1844	

Љиљана Јовановић / Ljiljana Jovanović
ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ НАЧЕЛНИКА СРЕЗА ЛЕВАЧКОГ ПО СТРУЦИ ПОЛИЦАЈНОЈ
И ЕКОНОМНОЈ ЗА 1860. ГОДИНУ 213
ANNUAL REPORT OF LEVAC DISTRICT GOVERNOR BY POLICE
AND ECONOMIC AFFAIRS FOR 1860

Нинослав Станојловић / Ninoslav Stanojlović
ПИСМО КНЕЗА МИЛАНА ОБРЕНОВИЋА ДР КАРЛУ БЕЛОНИЈУ ИЗ 1877. ГОДИНЕ 221
AN LETTER OF PRINCE MILAN OBRENOVIC TO DR KARLO BELLONI IN 1877

Вера Величковић / Vera Veličković
ИЗВЕШТАЈ О ОСНОВНИМ ШКОЛАМА ГОСПОДИНУ
МИНИСТРУ ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА 223
REPORT ABOUT PRIMARY SCHOOLS TO MR. MINISTER OF EDUCATION AND RELIGION

ПРИКАЗИ / Reviews

Нинослав Станојловић / Ninoslav Stanojlović
ДОБРИВОЈЕ ЈОВАНОВИЋ, ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ 1851-1890,
ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ЈАГОДИНА, ЈАГОДИНА 2014, СТР. 426. 237
DOBRIVOJE JOVANOVIĆ, PRIMARY SCHOOLS IN THE REGION OF JAGODINA 1851-1890,
HISTORICAL ARCHIVES OF JAGODINA, JAGODINA 2014, PAGE 426

Нинослав Станојловић / Ninoslav Stanojlović
In memoriam-ЈЕРЕМИЈА Д. МИТРОВИЋ (1910–2011) 239
In memoriam-JEREMIJA D. MITROVIĆ (1910–2011)

мр Дејан Танић / Dejan Tanić, MA
СТАРЕ И РЕТКЕ КЊИГЕ БИБЛИОТЕКЕ
ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА „СРЕДЊЕ ПОМОРАВЉЕ“ У ЈАГОДИНИ 241
ANCIENT AND RARE BOOKS IN THE LIBRARY OF
HISTORICAL ARCHIVES MIDDLE POMORAVLJE IN JAGODINA

Никола А. Црнобрња / Nikola A. Crnobrnja
ТРИ МОНОГРАФИЈЕ О УМЕТНИЧКОМ ДЕЛУ ЉУБОДРАГА ЈАНКОВИЋА ЈАЈЕТА 245
THREE MONOGRAPHS ABOUT ARTISTIC WORK OF LJUBODRAG JANKOVIC JALE

Душко Грбовић / Duško Grbović
МИРЈАНА ТОДОРОВИЋ: „ЗБИРКА ЕСНАФСКИХ ПИСАМА И ДИПЛОМА У ЗАВИЧАЈНОМ
МУЗЕЈУ У ЈАГОДИНИ“, ЗАВИЧАЈНИ МУЗЕЈ ЈАГОДИНА, ЈАГОДИНА 2016. ГОДИНЕ, СТР. 82 249
MIRJANA TODOROVIC: COLLECTION OF MASTER-WORKS LETTERS AND CHAPTERS IN
REGIONAL MUSEUM IN JAGODINA, REGIONAL
MUSEUM IN JAGODINA, JAGODINA 2016, PAGE 82

Душко Грбовић / Duško Grbović
НИНОСЛАВ СТАНОЈЛОВИЋ: „НУШИЋ И ЈАГОДИНА“,
ФЕСТИВАЛ „ДАНИ КОМЕДИЈЕ“, „ПАПИРКОМЕРЦ“, ЈАГОДИНА 2012. ГОДИНЕ, СТР. 86 251
NINOSLAV STANOJLOVIC: NUSIC AND JAGODINA, FESTIVAL THE DAYS OF COMEDY,
PAPIRCOMMERCE, JAGODINA 2012, PAGE 86

IN MEMORIAM

мр Дејан Танић / Dejan Tanić, MA
СЕЋАЊЕ (Зоран Марковић, Драгана Станковић, Љиљана Лекић) 255
MEMORY (Zoran Marković, Dragana Stanković, Ljiljana Lekić)

ЛЕТОПИС / Chronicle

ЛЕТОПИС 2012-2016 259
CHRONICLE 2012-2016.

Јасмина Трајков

Завичајни музеј Јагодина

77.04 Ђорђевић М.
069.51:77.04(497.11)

ЈАГОДИНСКИ ФОТОГРАФ МИХАИЛО ЂОРЂЕВИЋ (1851-1891), ПРИЛОГ БИОГРАФИЈИ

Апстракт: У раду су представљени до сада непознати подаци о животу и раду првог фотографа рођеног у Јагодина, Михаила Ђорђевића, познатог до сада само као М. Д. Ђорђевић. Као извор су коришћена недавно пронађена оригинална докумената, која се чувају у документацији Завичајног музеја у Јагодина. На основу претходних истраживања, очуваних фотографија и новодобијених података, хронолошки су представљене Ђорђевићеве активности. Такође су анализирани и фотографије са именом овог фотографа, које се чувају у збирци Завичајног музеја у Јагодина.

Кључне речи: Емануело Клар, Завичајни музеј Јагодина, Јагодина, Крагујевац, фотографија, фотограф Михаило Ђорђевић

У документацији Завичајног музеја у Јагодина недавно је пронађено неколико докумената који пружају нове податке о једном од првих фотографа у Јагодина, до сада познатог само као М. Д. Ђорђевић. Реч је о путној исправи на име Мијаила Ђорђевића, по занимању фотографа, изdatoј 1887. године, затим три оригинална документа писана на турском и пратећим преводима на српски језик, од 26. јануара 1891. године: извештај лекара, односно лекарско уверење о смрти Михаила Ђорђевића из Јагодина, попис ствари пронађених у стану и фотографској радњи умрлог у месту Јенице-Вардар, као и документ од фебруара месеца 1891. године, који садржи допис Министарства иностраних дела Првостепеном суду за варош Крагујевац, исказ Алексе Мијовића, фотографа из Крагујевца и допис Првостепеном суду за варош Крагујевац Суду Општине јагодинске око покретања оставинског поступка.¹ Наведена документа су од значаја, јер пружају до сада непознате податке о животу и раду фотографа Михаила Ђорђевића из Јагодина, који своје место налази у најранијој историји фотографије у Србији. Такође, корак су даље у истраживању самих почетака фотографске делатности у Јагодина.

Након изума фотографије појављују се и они који су у овој новини видели нешто чиме

би могли да се баве и на тај начин донесу себи материјалну добит. Почеци фотографске делатности везани су за период дагеротипије, скупе и релативно компликоване фотографске технике, па је и сама фотографија у то време била више луксуз него нешто што је свима доступно. Фотографија је веома брзо почела да се усавршава, а технолошки напредак је донео лакши поступак израде, нижу цену, па самим тим и доступност широким слојевима друштва.²

Фотографским занатом у Србији најпре су се бавили путујући фотографи, превасходно странци, а први стални фотографски атељеи отворени су онда када је потражња за фотографијом била толика да је фотограф могао да од свог посла издржава атеље, али и обезбеђује себи егзистенцију.³ Најновија истраживања указују на могућност да је први стални атеље у Србији отворио још 1854. године у Београду фотограф Угљеша Керварић.⁴ Сасвим поуздано се зна да је 1861. стални атеље у Београду имао фотограф Флоријан Гантенбајн. Надаље, број атељеа и фотографа почиње да се умножава. Шездесетих

² Г. Малић, *Фотографија 19. века*, Београд 2004, 9-35.

³ Б. Дебељковић, *Стара српска фотографија*, Београд 1977, 7-10, 22-24; М. Тодић, *Историја српске фотографије*, Београд 1993, 41-55.

⁴ М. Александрић, Београдски фотограф Угљеша Керварић, *Годишњак града Београда*, књ. LVII, Београд 2010, 289-299.

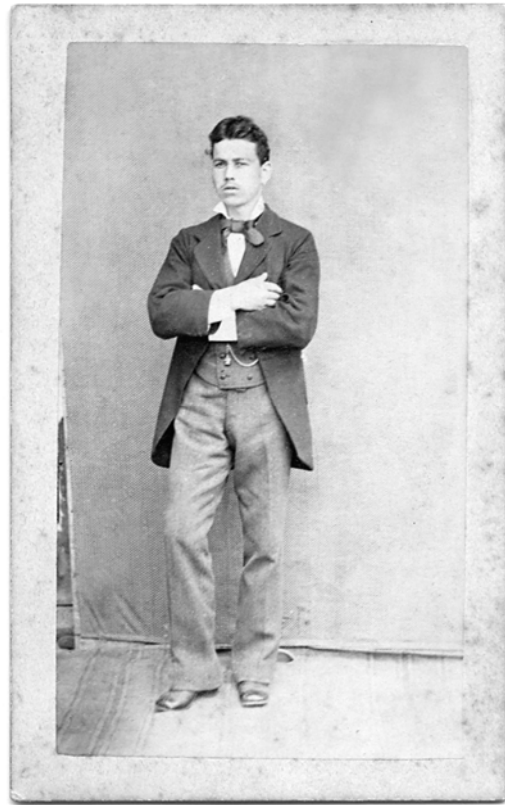
¹ Завичајни музеј Јагодина, збирка фотографија, документација о фотографима у Јагодина, р. б. 10-16.

година 19. века на податке о отварању првог фотографског атељеа наилазимо и у Крагујевцу, а седамдесетих година има их у Нишу, Шапцу, Пожаревцу, Неготину, Зајечару, Врању и Јагодина.⁵ Седамдесете године 19. века су и време када почињу да се масовно израђују фотографије формата визиткарте. Открићем овог формата и технике његове израде омогућено је да се једноставним поступком добије велики тираж, који се тржишту могао понудити по релативно ниској цени. Тако је фотографија постала доступна ширем слоју становништва, како градском, тако и сеоском, а то је био и предуслов постојања и опстајања сталних фотографских атељеа.

Према досадашњим сазнањима, први фотографски атеље у Јагодина везује се за име Франца Баубина, који је у граду радио почетком седамдесетих година 19. века.⁶ Након њега, такође током седамдесетих година 19. века, стални фотографски атеље у Јагодина имају Емануело Клар и М. Георгијевић.⁷ Сматрало се да је реч о уобичајеној пракси ортачког рада, честог у Србији тога доба. Фотограф, странац, би отворио атеље са домаћим ортаком, који би га материјално помагао и учио занат.⁸ Нови подаци бацају нешто другачије светло на рад ових фотографа, пре свега Георгијевића, односно Ђорђевића и померају време његове делатности у Јагодина ближе првој половини осме деценије 19. века.

Фотограф Михаило Ђорђевић рођен је у Јагодина 19. октобра 1851. године, од оца Димитрија и мајке Милице.⁹ Имао је брата који

је радио као кочијаш у Јагодина и сестру која се удала за јагодинског кафецију Павла Ивковића. О његовом фотографском раду у Јагодина сведоче и реверси очуваних фотографија. Самостално, његово име се среће на реверсима фотографија на зеленом елипсастом печату „М. Д. Ђорђевић фотограф Јагодина“, а ортачки са

Емануелом Кларом (Кларовић), одшампано на реверсу картона за фотографије као „Фотографска радионица од Ем. Кларовића и М. Георгијевића у Јагодина“.

Ђорђевић је радио у Јагодина до средине осме деценије 19. века, а по сведочењу Алексе Мијовића, фотографа из Крагујевца, током 1876. и 1877. године живео је и радио у Крагујевцу, где је био у контакту са Мијовићем. Након тога, према тврдњи Мијовића, отишао је у Турску. У Крагујевцу није имао никаквих некретнина, имања, нити породице. Према речима Мијовића, за које као доказ доставља

наводи се да је стар 37 година, што би упутило на 1854. годину као годину рођења. У Матичној књизи рођених за град Јагодину у овој години нема записа о рођењу детета са овим именом, што би, у том случају, водило до закључка да Ђорђевић није рођен у Јагодина. Као релевантнији документ за утврђивање године рођења прихватили смо путну исправу Ђорђевића, па самим тим и 1851. као годину рођења.

⁵ М. Минић, П. Михајловић, *Крагујевац на старим фотографијама 1859-1918*, Крагујевац 1989, 6-7 (каталог изложбе); Б. Дебељковић, *нав. дело*, 26.

⁶ Ј. Трајков, *Фотографије Франца Баубина из збирке Завичајног музеја у Јагодина*, *Корени VI*, Јагодина 2008, 61-68.

⁷ Љ. Здравковић, *Фотографија у Јагодина 1870-1941*, Јагодина 1993, 9-10. (каталог изложбе); М. Александрић, *Фотографи и фотографски атељеи у Србији (1860-1918)*, Београд 2012, 68-69, 106-107.

⁸ Б. Дебељковић, *нав. дело*, 22; О стицању знања о фотографској вештини в.: М. Александрић, *Фотографи и фотографски атељеи у Србији (1860-1918)*, 14.

⁹ Историјски архив Јагодина, Матична књига рођених Јагодина 1850-1853, бр. 5, стр. 94. Година рођења Михаила Ђорђевића добијена је на основу података из његове путне исправе, а потом је у Матичној књизи рођених за годину која би се поклапала са подацима из пасоша пронађено ово име и презиме, као и име оца које би одговарало средњем слову имена фотографа. У лекарској потврди о смрти Михаила Ђорђевића

признаницу, Ђорђевић му је остао дужан извесну суму новца и неплаћен рачун за хемикалије. Претпоставка је да се Ђорђевић у Крагујевцу бавио фотографским радом, највероватније непријављено. Мијовић исте године када Ђорђевић одлази из Крагујевца тражи помоћника, али за сада нема података да ли је он можда у време боравка у граду радио и код овог крагујевачког фотографа.¹⁰

За период од 1877. до 1887. године нема никаквих података о раду Михаила Ђорђевића, па се не зна да ли је све ово време провео радећи на територији Турске, односно ван Србије.

Почетком маја 1887. године издаје му се пасош у Нишу. Из овог документа сазнаје се да је Михаило Ђорђевић, по занимању фотограф, старости 36 година, путовао у Влашку. У Неготин стиже 13. маја 1887, границу прелази следећег дана код Радујевца, а даље путује кроз Румунију. Крајем августа 1887. године налази се у области Добружд. Овде борави све до средине 1888. године, мењајући места боравка. Почетком децембра 1888. године пријавио се у Нишу у Конзулату Турске, а 13. децембра прешао је на територију ове државе. Ђорђевић је неко време радио у Солуну као фотограф, а потом отишао у Јенице – Вардар, место недалеко од Солуна, где је радио до изненадне смрти. Умро је од компликација насталих услед јаке ангине, 26. јануара 1891. године у Јенице-Вардару и тамо је и сахрањен.

У збирци Завичајног музеја у Јагодини чува се седам фотографија формата визиткарте са именом фотографа Михаила Ђорђевића. Самостално, печат са именом Ђорђевића налази се на реверсу само једне фотографије.¹¹ На њој је представљена породица из Јагодине. Старија жена седи, а поред ње стоје млађа жена и дечак. У позадини је затегнуто неутрално платно, на поду танка крпара, на десној страни види се део сточића.¹² Картон је сечен, највероватније домаћи, са елипсастим печатом са именом

фотографа на реверсу „М. Д. Ђорђевић фотограф Јагодина“.

Два следећа примерка имају занимљиву комбинацију имена фотографа.¹³ На аверсу картона танком тамноцрвеном линијом одштампан је правоугаони оквир, унутар кога је каширана фотографија. На доњој линији оквира налази се одштампано име фотографа „Е. Клар“, лево латиницом, десно ћирилицом. На реверсу ових фотографија налази се већ поменут елипсasti печат са именом Михаила Ђорђевића. На обе фотографије је попрсје младића. На једној од њих (инв.бр. 245) лик је смештен у овалу на неутралној позадини. Овакав начин израде портрета среће се и надаље на Кларовим фотографијама.

Преостале четири фотографије каширане су на картону са одштампаним именом атељеа на реверсу „Фотографска радионица од Ем. Кларовића и М. Георгијевића у Јагодини“. На првој је фотографисана стојећа фигура младића (сл. 3).¹⁴ Види се затегнуто неутрално платно у позадини и на поду крпара, већ присутна на ранијим фотографијама. На другој фотографији је попрсје Катарине Ристић у овалу на неутралној подлози.¹⁵ Ова фотографија на дну аверса има посвету са датумом 10. јун, али је последња цифра године нечитка, па остаје само податак да је снимак настао седамдесетих година 19. века. Тачно одређена година из посвете на овој фотографији била би од користи за утврђивање прецизнијег датума рада ортачког атељеа Клара и Ђорђевића.

Наредна два снимка имају посвету са датумом. Реч је о портретима сестара Тимић, Јелене и Христине. Један портрет има посвету од 14. маја 1878,¹⁶ а други од 16. октобра 1878. године.¹⁷ На реверсу обе фотографије са штампаном ознаком фотографске радионице Ем. Кларовића и М. Георгијевића, име Георгијевића (Ђорђевића) је прецртано, што упућује на то да је Клар користио постојеће залихе картона - подлога, али да више није био

¹⁰ *Српске новине*, 12. јануар 1877, 4; *Српске новине*, 6. октобар 1877, 4. Мијовић у свом другом огласу наводи: „Потребан ми је помоћник фотографски који хоће да ради, нек се одмах јави потписатом, а могу му дати и у компанији само ако се осећа за способног, да може радити. Прибора за фотографију имадем довољно, за два одељења фотографска.“

¹¹ Завичајни музеј Јагодина, збирка фотографија, инв. бр. 246.

¹² Фотографија је репродукована у: М. Александрић, *Фотографи и фотографски атељеи у Србији (1860-1918)*, 68.

¹³ Завичајни музеј Јагодина, збирка фотографија, инв. бр. 245, 270.

¹⁴ Завичајни музеј Јагодина, збирка фотографија, инв. бр. 274.

¹⁵ Завичајни музеј Јагодина, збирка фотографија, инв. бр. 354.

¹⁶ Завичајни музеј Јагодина, збирка фотографија, инв. бр. 258.

¹⁷ Завичајни музеј Јагодина, збирка фотографија, инв. бр. 247.

у ортаклуку са Ђорђевићем. Постоје и реверси Кларових фотографија идентичног ликовног решења као они са ознаком ортачког атељеа, али са записом „Фотографска радионица од Ем. Кларовића у Јагодина“.¹⁸ То, између осталог, упућује на закључак да је Клар надаље наставио да ради самостално.

Иако су подаци који имамо још увек оскудни и недовољни за прецизнију реконструкцију рада фотографа Михаила Ђорђевића, а потом и Клара у Јагодина, неки закључци би се ипак могли извести.

Јагодина је у сваком случају међу првим градовима у Србији у којима су отворени фотографски атељеи. Први документовани фотограф који борави дуже у граду је био странац, Франц Баубин који је радио у Јагодина почетком седамдесетих година 19. века. Након њега бележи се име првог фотографа из Јагодине, Михаила Ђорђевића. Пошто на очуваним фотографијама наилазимо на три варијанте реверса на којима се помиње његово име, једна од могућих, па чак врло вероватних реконструкција, била би да је након Баубина, Ђорђевић био тај који је радио као фотограф у Јагодина. Претпоставка би била да је са радом отпочео крајем 1874. или током 1875. године. Како је очуван веома мали број фотографија, самостални атеље Ђорђевића није дуго радио. У град је потом стигао Емануело Клар, па њих двојица почињу да раде ортачки, до 1876. године, када Ђорђевић одлази у Крагујевац. Потом, до краја седамдесетих година 19. века, Клар наставља самостално да ради у Јагодина, а затим и он одлази у Крагујевац. Постоји и могућност да је кратко време радио у оба града истовремено, али ова тврдња за сада није веродостојно документована.¹⁹

Циљ овог рада првенствено је био да представи до сада непознате податке који су добијени из докумената пронађених у архивској грађи, која се чува у Завичајном музеју у Јагодина. Покушај да се живот и рад фотографа Михаила Ђорђевића и ране историје фотографске делатности у Јагодина испрати

хронолошки, на основу ранијих истраживања и новодобијених података, само је једна од могућих интерпретација. Даља истраживања требало би да допринесу расветљавању овог периода историје фотографије и живота и рада првих фотографа у Јагодина.

ПРИЛОГ

Један од докумената коришћених као извор приликом писања овог рада садржи попис ствари затечених у фотографској радњи и стану Михаила Ђорђевића, фотографа из Јагодине, у месту Јенице-Вардар, код Солуна, где је Ђорђевић неко време живео и умро. Попис је сачињен на дан смрти фотографа, 26. јануара 1891. године. Како се из њега добијају подаци о инвентару једне фотографске радње из 19. века, доносимо у овом прилогу препис документа у целости. Реч је о списку који као превод на српски прати оригинални попис сачињен на турском језику. Писан је ћирилицом, црним мастилом, на папиру са меморандумом Краљевског српског генералног конзулата у Солуну.

¹⁸ М. Александрић, *Фотографи и фотографски атељеи у Србији (1860-1918)*, 107.

¹⁹ Фотографија из збирке Завичајног музеја, инв. бр. 275, на чијем је реверсу одштампано „Фотографија Е. Клара Крагујевац“ има записану годину 1877 у горњем десном углу реверса. Овај запис настао је у другој половини 20. века, дакле, није реч о оригиналној посвети, па се као такав не може узимати као валидан извор за одређивање потенцијалног најранијег датума Кларовог рада у Крагујевцу.

Превод са турског

Списак ствари, које су се нашле у стану српског поданика Михаила Ђорђевића, који се бавио у Јенице –Вардару са радњом и умро је вечерас у споменутој вароши.

26. јануара 1891.

1. Сlike на картону прилепљене.....	комада	43
2. Празни картони.....		2
3. Фотографске књиге.....		2
4. Стакла неупотребљена.....		4
5. Друга мања стакла.....		26
6. Фотографска стакла у неотвореним кутијама.....	кутија	5
7. Празни картони са позлаћеним оквиром, великог и малог формата.....	свеж.	2
8. Прости картони без оквира, мали формат.....		1
9. Картони велики у зеленом боју.....		1
10. Хартија ружаста.....		2
11. Хартија дебела, бела.....		1
12. Празни картони велики са белим оквиром.....		1
13. Велике слике.....	комада	2
14. Плајвази црни и у бојама.....		8
15. Стаклене мензуре за воду.....		2
16. Бела шемикалија у једној флаши.....		1
17. Флаша.....		5
18. Плава шемикалија у једној флаши.....		1
19. Зелени прашак у једној флаши.....		1
20. Аван стаклени са држаком.....		1
21. Прашкови у жути и белим хартицама.....		5
22. Мала теразија од кости.....		1
23. Кључ за дурбин.....		1
24. Бели тањери.....		2
25. Бела хартија тања.....	свеж.	1
26. Мала, бела стакла за слике.....	ком.	4
27. Чезве.....		2
28. Тестера.....		1
29. Куверта за спаковање слика.....		
30. Четка.....		1
31. Бургија.....		1
32. Треница.....		1
33. Левак.....		1
34. Апарат фотографски (<i>прецртано</i>) машина.....		1
35. Калупа.....		4
36. Тањира квадратних.....		3
37. Плоча од картона.....		1
38. Бела стакла неупотребљена.....	комада	3
39. Кутија за стакла.....		1
40. Неколико употребљених стакла.....		
41. Бели прашак у плеканој кутији.....		
42. Стара хаљина.....	пар	1
43. Фењер.....	ком.	1
44. Даска за сликање.....		1
45. Стара рукавица.....	пар	1
46. Празна стакла.....	комада	4

47. Велика, дебела хартија	
48. Плекови за слике, велик 6, мали 3, свега.....	9
49. Мензура за течности.....	1
Завесе.....	3
51. Наслоњач.....	1
52. Стакла са разним шемикалијама.....	10
53. Апарат са завесом.....	1
54. Ствари које су се нашле код покојника у дућану снајдера Косте, где је покојник умро:	
55. Кошуље.....ком.	2
56. Старе панталоне.....	1
57. Стари капут.....	комада 2
58. Стари прслук.....	1
59. Покривач вунени употребљен.....	1
60. Навлака употребљена.....	1
61. Стаклени рам са 16 човечијих слика.....	1
62. Шлајпик.....	1
63. Сребрни сахат са обичним ланцем.....	1
64. Четврт турске лире.....	1
Новац који се нашао код покојника (лира рачуна се 100 гр.)	142 гр 20пр.

Издато је: на рану, лекове, опрему, покров и сарањење..... 117 10

Кусур 25 10

Дуг покојников за кирију стана и веша:

Кирија за јануар 1891.....50 гр.

Газди за прање веша.....19 гр.

69 гр.

Издато је газди куће на отплату.....33 10 пр.

остаје дуг 35 гр. 30 пр.

Горње ствари и алати покојникови у броју 64 и један четврт турске лире чувају се код власти под печатом.

26. јануара 1891.

ИЗВОРИ

Завичајни музеј Јагодина, документација о фотографима у Јагодини, фасц.бр. 10-16.

ЛИТЕРАТУРА

1. М. Александрић, *Фотографи и фотографски атељеи у Србији (1860-1918)*, Београд 2012.
2. Исти, Београдски фотограф Угљеша Керварић, *Годишњак града Београда*, књ. LVII, Београд 2010, 289-299.
3. Ј. Трајков, Фотографије Франца Баубина из збирке Завичајног музеја у Јагодини, *Корени VII*, Јагодина 2008, 61-68.
4. Г. Малић, *Фотографија 19. века*, Београд 2004.
5. М. Годић, *Историја српске фотографије*, Београд 1993.
6. Љ. Здравковић, *Фотографија у Јагодини 1970-1941*, Јагодина 1993. (каталог изложбе)
7. М. Минић, П. Михајловић, *Крагујевац на старим фотографијама 1859-1918*, Крагујевац 1989. (каталог изложбе)
8. Б. Дебељковић, *Стара српска фотографија*, Београд 1977.

Jasmina Trajkov, Historian of Arts

Regional Museum of Jagodina

Summary

**MIHAJLO ĐORĐEVIĆ (1851-1891), PHOTOGRAPHER FROM JAGODINA
ADDITIONS TO BIOGRAPHY**

The paper is about some unknown (until now) facts of life and work of first professional photographer, which is born in Jagodina – Mihajlo Đorđević. Some original documents, which are keeping in Archives of Regional Museum in Jagodina, has been used as a historical sources for this work.

According to previous researching, saved photos and newfound facts, life and professional work of Mihajlo Đorđević is chronological presented. Also, this work consisting analysis of photos, keeping in Collection of Regional museum in Jagodina, which have been made by Mihajlo Đorđević.